

УДК 911.3

Ю.В. Безух,

лікар, краєзнавець,
член Національної
Спілки журналістів
України, Конгресу
Літераторів України та
Російського
філософського
товариства
ybezukh@gmail.com

СІРОГОЗИ

Ю.В. Безух. Сірогози. У статті досліджено історичний розвиток Нижніх Сірогоз від Птоломеї до Старого Чумацького Шляху, від нащадків українських козаків до 100-річного ювілею.

Y.V. Bezuh. Sirogozy. This article examines the historical development of Nizhnie Sirogozy from Ptolomeya to the Staryi Chumacky Shliakh, from descendants of Ukrainian Cossacks to the 100-year anniversary.

Герб Нижньосірогозького району має вигляд щита. У червоному полі золотий фалар-елемент кінської зброї давніх скіфів. Щит увінчується золотим вінцем із елементів орнаменту та обрамлений пшеничним колоссям із синьою стрічкою і літерами золотого кольору "Нижньосірогозький район".

Прапор Нижньосірогозького району являє собою стяг прямокутної форми. Полотнище прапора червоного кольору скіфів, символу достоїнства, сили та могутності. Посередині полотнища — золотий фалар, що відповідає зображеному на гербі району.

Є щось давнє й навіть екзотичне в цій назві. Сірогози... Майже Сіракузи чи Сарагоса. Та наші Сірогози розташовані не в Італії чи Іспанії, а в центрі таврійського українського степу.

Засноване селище Нижні Сірогози в 1812 році і зовсім недавно гідно відзначило своє 200-річчя. Назву отримало від балки Великі Сірогози (вона справді найдовша в Херсонській області), на берегах якої й розтяглося майже на 12 кілометрів. Нічого так довго не зберігає людська пам'ять як назви річок та озер, а по-науковому гідронімів. Сірогози татарською мовою – Жовтий Бик. Скільки років цій назві можна тільки здогадуватися. Безліч наро-

дів прокотилося нашим Диким Полям, зберігаючи та перекладаючи цю назву. А люди облюбували береги нашої річечки-балочки ще 20 тисяч років тому.

Почати можна хоча б з Птолемея. Відомо, що наша балка – це залишки могутньої водної системи, описаної Геродотом як Гіпакіріс. А починався він з озера Бика. Зараз наша балка до моря не добігає. Вона закінчується у Великому Агайманському поду. До річі, теж найбільшому на Херсонщині. Щодо назви, то тут «помилочка вийшла». На давніх картах назва поду — Гаймани, та й балка наша в нижній течії називалася Сірогоз-Гайман. Гаймани – це ті спритні й сильні чумаки, яким довіряли гайманити – гальмувати на спусках важкі чумацькі мажі. Так типова українська назва стала незрозумілою ні слов'янам, ні татарам.

Роботи чумакам-гайманам вистачало. В Сірогозах сходилося троє шляхів. Північна гілка Великого Шовкового шляху (Тірас – Танаїс, пізніше Аккерман – Азов). Муравський шлях та його північна гілка – Старий Чумацький шлях. Кримський шлях відомий за руськими літописами як Солоний. Існував він ще в скіфські часи й дороговказом цього шляху служили велетенські скіфські кургани: Огуз, Козел, Солоха, Чортомлик, Олександрополь. А в князівські часи закінчувався в Києві Золотими воротами. Багатство йшло на Русь з півдня нашим шляхом. Балочка-річечка Великі Сірогози розмежувала землі кочових (на півночі та заході) і царських скіфів. Свідченням цього є дві царські могили-усипальниці, розташовані на віддалі якихось 10 кілометрів – Огуз та Козел. Правобережний Козел є класичним похованням кочових скіфів, таким як Чортомлик. Лівобережний же Огуз (до річі найбільший курган Причорномор'я) абсолютно унікальний. У нього поховальна камера зроблена з величезних брил вапняку. Тобто така, як у керченських похованнях царських скіфів, наприклад, Куль-Обі.

У 1812 році нащадки українських козаків, що жили вздовж Білгородської укріпленої лінії, побоюючись стати кріпаками, покинули свої домівки й поїхали за землею та волею в далеку Таврію. Державні селяни зі Слобожанщини заснували слободу Сірогози. Спочатку в поселенні було лише 48 дворів. А коли в 1821 році (за іншими даними в 1817) північніше оселилися вихідці з центральної Росії, наше село отримало назву Великі або Нижні Сірогози, а сусіднє, відповідно, Малі або Верхні Сірогози.

Перша вулиця розташовувалася на правому березі балки вздовж літньої гілки Муравського шляху. Перші поселенці – Черевки, Міщенки, Бабенки, Кутіщеві, Пшеничні, отож вуличка отримала назву Черевківська. Йшла вона від Тунікової греблі до базарної, ярмаркової площі. На цій площі здавна відбувався весняний (6 травня) Георгіївський (Юр'ївський) ярмарок. «Здавна», вочевидь, ще до заснування села. Ярмарок — один із найбільших в Таврії— славився продажем худоби: коней, волів, корів, овець. А товар цей був ходовий ще в часи кочових народів.

В 1821 році освячено Свято-Миколаївську церкву. З 27 вересня 1829 року наше селище незмінний волосний, а з 1923 – районний центр, в складі якого на той час села Нижні та Верхні Сірогози, Нова Олександрівка, Веселе, Іванівка та Рубанівка. Зручне географічне розташування, перетин шляхів зумовило те, що сусідні великі села тяжіли до Нижніх Сірогоз. Та про це трохи пізніше.

У 1833 році в слободі уже 274 двори та 1125 жителів і цілком вдосталь землі — 26.4 тисячі десятин. Це, та ще те, що на території волості ніколи не було кріпосного права, й стало головною причиною стрімкого розвитку села. В 1888 році в Нижніх Сірогозах 552 двори та 4283 жителів. У 1913 році – 1876 дворів та 9147 жителів. До того ж, щорічно народжувалося понад 600 нових нижньосірогозців (помирало менше 300).

В селі працювала кінська поштова станція (раніше 1821 року), телеграфне відділення з 1865 року, резиденція земського начальника (з 1890 року), якому підпорядковувалося 5 волостей з загальною кількістю населення близько 100 тисяч чоловік, тут же призовна дільниця, резиденція мирового суду та станового пристава, лікарня (з 1888 року) на 10 ліжок, аптека, ветеринарна лікарня (до 1892 року), банк і, звичайно ж, волосна управа. В селі дві церкви й планується будівництво третьої, Міністерське 5 класне училище, 2 церковно-парафіяльні, 4 земські (по дві одно- та дво-класні, з обов'язковими квартирами для вчителів), та близько 10 шкіл грамоти. З 1917 року в нашому селі Ревельська гімназія. Все це в добротних цегляних будівлях, більш того, в центрі прокладено тротуар. Саме 1890-ті та 1900-ті роки – це роки найбільш інтенсивного розвитку нашого села, як за приростом населення, розбудовою центру так і за темпами зростання асигнувань на освіту та охорону здоров'я.

В 1912 році жителі нашого села з радістю та гордістю відзначили його столітній ювілей.

Здавалося ніщо не могло зупинити поступ жилявого та працюючого таврійського селянина. Та не так сталося, як гадалося. 1913 рік став останнім роком мирного життя для жителів нашого села. Далі почалася Перша світова та Громадянська війни. Потім Великий Експеримент. Але це вже тема зовсім іншої розмови.